

OSUTAMINE ISEENDALE TEADUSTEKSTIS

Kas kunst vältida *mina*-vormi?

RIINA REINSALU

Nagu enamikult tarbetekstidelt, eeldatakse ka teadustekstilt täpsust, neutraalsust ja objektiivsust. Peale sisuliste valikute hõlmab see ka keelelisi valikuid, sh vastust küsimusele, kuidas osutada teadustekstis iseendale. Kuna kirjutamine on alati seotud identiteediloomega, siis endale osutamast autor ei pääse (Hyland 2002a: 1092) – ka siis, kui ta ei kasuta *mina*-vormi ja muid eksplitsiitseid väljendusvahendeid, jätab ta endast kui kirjutajast teksti jälje ja tema kohalolu on tahes-tahtmata tajutav. Kuigi üldjuhul on endale osutamine või osutamata jätmine kirjutaja teadlik valik (Hyland 2005b: 181), avalduvad selles ka valdkonna tavad (Gillaerts, Van de Velde 2010: 131).

Endale osutamiseks pakub keel hulgaliselt võimalusi, millest ainuautori korral vastab loomulikule keekekasutusele kõige paremini *mina*-vorm ehk ainsuse esimene pööre ja asesõna *mina* ning kollektiivse autori korral *meie*-vorm ehk mitmuse esimene pööre ja asesõna *meie*. Ometigi tavatsetakse teadustekstis kasutada *mina*- või *meie*-vormi kõrval selliseid keelevahendeid, mis võimaldavad autoril enda isiku kas tagaplaanile või tekstist sootuks välja jätta. Nii näiteks on mitmesuguste eeskujutekstide ja juhendite toel eesti teaduskeeles laialdaselt levinud umbisikuline tegumood, olles kujunenud justkui normiks, mida järgitakse pimesilmi, olgugi et selle kasutamine loob mõnikord terava vastuolu loomuliku keeletundega.

Artiklis soovin välja selgitada, mil viisil osutavad üliõpilased oma magistritöödes iseendale. Iseäranis huvitab mind see, milline on *mina*-vormi ja umbisikulise tegumoe vahelikord, milliseid muid isikulise tegumoe väljendusvõimalusi peale *mina*-vormi kasutatakse ning kas valdkonniti esineb mingeid lahkevusi. Selleks võtan vaatluse alla 320 magistritööd, mis on kaitstud ajavaheperioodis 2013–2015 Tartu Ülikoolis. Allikmaterjali valikul lähtusin eeldusest, et bakalaureusetööde autoritega võrreldes teevad magistrandid endale osutamise viisi(de) üle otsustamisel teadlikumaid valikuid. Kuna vaatlusalused magistritööd esindavad 16 eriala neljast valdkonnast, võimaldab see pöörata tähelepanu sarnasustele ja erinevustele nii valdkondade sees kui ka vahel. Endale osutamise viiside asetamisega metadiskursuse raamistikku soovin tõmmata paralleele varasemate uurimustega sellest valdkonnast ja pakkuda eesti teadustekstide käsitlemiseks uudset teoreetilist vaatenurka.

1. Metadiskursiivne vaatenurk

Autori kohalolu teadustekstides on käsitletud arvukates uurimustes. Üks selle valdkonna eestvedajaid Ken Hyland vaatleb teadustekste metadiskursiivses võtmes. Hylandi käsitleluse kohaselt väljendub metadiskursus inter-

personaalsetes vahendites, mida kasutatakse diskursuse struktureerimiseks või autori kohalolu väljendamiseks, pidades silmas kas sisu või lugejat (Hyland 2015: 997). Sellel määratlusel põhineb ka tema kaheosaline metadiskursuse mudel. Mudeli esimene osa hõlmab interaktiivseid (ingl *interactive*) keelevahendeid, mille eesmärk on juhatada lugejat läbi teksti, sidudes lauseid ja lauseosi omavahel (*lisaks, seetõttu*), osutades tegevustele ja nende järgnevusele (*lõpuks, kokkuvõtteks*), tekstiosadele (*nagu eespool osutatud, vt joonis*) ja tekstivälisele teabele (*Xi sõnul, nagu väidab Y*) ning andes edasi sisu (*teisisõnu, nt*). Seevastu mudeli teise osa keskmes on interaktsioonilised (ingl *interactional*) keelevahendid, mille abil pehmentatakse (*võib-olla, võimalik*) või võimendatakse öeldut (*kindlasti, tegelikult*), väljendatakse suhtumist (*kahjuks, ma nõustun*), osutatakse iseendale (*mina, meie*) ning kaasatakse lugejat otsesõnu (*pange tähele, selle põhjal saate*). (Hyland 2005a: 49) Seega ei ole alust väita, nagu esindaks akadeemiline tekst näota diskursust, olgugi et objektiivsuse egiidi all on selle poole püüeldud. Vastupidi, iga tekst ütleb midagi ka kirjutaja kohta ning annab aimu kirjutaja ja lugeja suhetest. (Hyland 2002b: 351–352)

Kõige tugevamalt ilmneb autori kohalolu tekstis endale osutamise (ingl *self-mention*) kaudu. Hylandi (2005a: 53) käsitluses kuuluvad sellesse kategooriasse asesõnad, mis märgivad ainsuse ja mitmuse esimest isikut (*mina* ja *meie* ning nende vormid). Isikuliste ja enesekohaste asesõnade abil kirjeldab autor teksti ülesehitust, väljendab arvamust, tutvustab uurimisprotseduuri ja metodoloogiat ning tänab toetajaid, suhestudes seeläbi oma lugejaskonnaga (Harwood 2005a: 1210–1211). Asesõnade funktsioonide seos autori kohaloluga on võetud ka taksonoomiasüsteemide aluseks. Nii näiteks eristavad Ramona Tang ja Suganthi John (1999: S29) seitset isikulise asesõna rolli: 1) isikuline asesõna puudub; 2) kirjutaja kui esindaja (*Me teame, et ..*); 3) kirjutaja kui teenäitaja (*Näites 1 võime näha ..*); 4) kirjutaja kui teksti arhitekt (*Järgmisena keskendun ma ..*); 5) kirjutaja kui uurimisprotsessi kirjeldaja (*Ma intervjuerisin ..*); 6) kirjutaja kui arvamuse avaldaja (*Ma nõustun ..*); 7) kirjutaja kui idee autor (*Minu ettepanek põhineb ..*). Seega, kui teksti kirjutaja võtab endale arvamuse avaldaja või idee autori rolli, väljendab ta oma suhtumist kõige tugevamalt, muutes end seeläbi haavatavaks (Harwood 2005b: 344) ning andes kriitikutele võimaluse rünnata mitte üksnes teksti, vaid ka enda isikut.

Metadiskursuse raamistikus on uuritud endale osutamist akadeemilises tekstis peamiselt kahest aspektist: valdkondlikud ja žanritavad. Kuna akadeemilise teksti kirjutaja identifitseerib end oma valdkonna esindajana, siis mõjutab valdkondlik identiteet ka viisi, kuidas osutatakse teadustekstides iseendale. Hylandi uurimustest ilmneb selge erinevus loodus- ja täppisteaduste ning humanitaar- ja sotsiaalteaduste vahel. Nimelt tavatsevad loodus- ja täppisteadlased jätta tekstides oma isiku tagaplaanile, juhindudes põhimõttest, et uurimistulemused ei tohiks seostuda kirjutaja isikuga, mistõttu seatakse fookusse uurimisobjekt, uurimistegevuste korratavus ja tulemuste üldistatavus (Hyland 2005b: 181). Harwoodi (2005a: 1208) sõnul toimib impersonaalne stiil justkui kindlustuspoliisina: esitatud väite ümberlukkamisil saab kirjutaja enda kaitseks öelda, et ta lihtsalt nentis, et uurimistulemustest ilmnes midagi, kuid ta ei andnud nendele tulemustele oma hinnangut, konstrueerides seeläbi tegelikkust tehiskult. Seevastu humanitaar- ja sotsiaalteadustes avaldub kirjutaja isik eksplitsiitsemalt: *mina*-vormi kaudu väljendatakse soovi esitada oma seisukoht ja pälvida tunnustust (Hyland 2005b: 181).

Akadeemilistest tekstidest on Ken Hylandi eeskujul metadiskursiivses võtmes käsitletud peamiselt ülikooli lõputöid ja teadusartikleid või nende osi (nt sissejuhatusi, annotatsioone). Kuna endale osutamise viisi(de) valik oleb suuresti ka keelest ja kultuuritavadest, siis on metadiskursuse elementide kasutust eri keeltes uuritud ka kontrastiivselt, nt kultuurilisest aspektist on kõrvutatud ingliskeelseid teadusartikleid prantsus- ja norrakeelsetega (Dahl 2004), hispaaniakeelsetega (Mur-Dueñas 2011), pärsiakeelsetega (Abdi 2009). Muude akadeemiliste tekstide metadiskursiivseid tunnuseid on uuritud vähe. Näiteks on võrreldud teadusartikleid ja kõrgkooliõpikuid (Hyland 2015), analüüsitud loengute keelekasutust, pidades silmas võorkeeleõppe tõhusust (Pérez, Macià 2002).

Eesti keeleteaduslikus uurimistraditsioonis on autori kohalolu akadeemilistes tekstides pärvinud vähest tähelepanu. Vaid uuringuaruandes „Eesti keel kõrghariduse ja teaduse keelena” on mõnevõrra käsitletud isikulise ja umbisikulise tegumoe suhet doktoritööde kokkuvõtete näitel, leides, et kõige umbisikulisemad kalduvad olema tehnikavaldkonna ja kõige isikulisemad kasvatusteaduse valdkonna tööd, seevastu õigusteaduse valdkonna tööd paigutuvad nende vahele, asetstes lähemal kasvatusteaduste töödele (Tallinna Ülikool 2013). Autori kohalolule teadustekstides on pühendatud mõningaid konverentsiettekandeid (Nemvalts, Kapanen 2012; Reinsalu 2014, 2016), kuid mitte sellekohaseid teadusartikleid.

Siinses artiklis käsitlen endale osutamist laiemalt, kui seda on Hylandi (2005a) enesemainimise mõiste (ingl *self-mention*), vaadeldes ka implitsiitseid juhte. Niisama kõnekas kui see, kuidas kirjutaja endale tekstis eksplitsiitselt osutab, on ka see, kuidas ta hoidub endale osutamast, kasutades selleks mitmesuguseid keelevahendeid.

2. Allikmaterjal ja meetod

Artikli allikmaterjali moodustavad 320 magistritööd, mis esindavad Tartu Ülikooli struktuuri jaotuse järgi humanitaarteaduste, sotsiaalteaduste, loodus- ja täppisteaduste ning meditsiiniteaduste valdkonda. Igast valdkonnast olen valinud välja neli eriala ja igalt erialalt 20 tööd, mis on kaitstud ajavahemikus 2013–2015 (vt tabelit 1). Keskendun vaid magistritööde sissejuhatustele, sest nendes on autori kohalolu tavaliselt kõige selgemini tuntav.

Tabel 1.

Valimis esindatud valdkonnad ja erialad koos lühenditega

Valdkonnad	Erialad
Humanitaarteaduste valdkond	ajalugu (AL) eesti keel (EE) eesti kirjandus (EK) muusikapedagoogika (MP)
Sotsiaalteaduste valdkond	ajakirjandus (AK) rahvusvahelised suhted (RS) sotsioloogia (S) õigusteadus (ÕT)

Meditšiiniteaduste valdkond	füsioteraapia (FT) spordipedagoogika (SP) rahvatervishoid (RT) õendusteadus (Ö)
Loodus- ja täppisteaduste valdkond	botaanika (B) füüsika (F) keskkonnatehnoloogia (KT) matemaatiline statistika (MS)

Sissejuhatused (ka samaotstarbelised lühiülevaated) erinevad valdkonniti nii sisu kui ka pikkuse poolest. Osas valdkondades hõlmavad need ka ülevaadet teooriast, seevastu osas valdkondades piirduakse sissejuhatustes peaaesjalikult teemavaliku põhjendamise, uurimisobjekti ja -protseduuri kirjeldamise ning töö ülesehituse tutvustamisega. Sisust oleneb ka sissejuhatuste pikkus, mis ulatub poolest leheküljest mitmekümneni.

Tekstide analüüsimisel järgisin Hylandi (2015: 1000) kirjeldatud uurimisprotseduuri. Esmalt tähistasin sissejuhatustes kohad, mis väljendavad autori kohalolu või puudumist. Teistkordsel lugemisel lisasin tähistatud kohtadesse märgised, mis esindavad järgmisi kategooriaid.

- *mina*-vorm: isikuline asesõna *mina* ja selle vormid (ka *oma*) ja/või ainsuse 1. pöörde vorm, nt *Mina keskendun oma töös Taanile, Rootsile ja Norrale nende tollastes piirides* (AL3).
- *meie*-vorm: isikuline asesõna *meie* ja selle vormid (ka *oma*) ja/või mitmuse 1. pöörde vorm, nt *Magistritöös keskendumegi eelkõige fenotüübi prognoosimisele* (MS4).
- 3. isik: isikut märkiv nimisõna koos 3. pöörde vormiga või nimisõna-fraas, nt *Autor on jaotanud käesoleva magistr töö kaheks osaks* (ÖT6); *Siinkirjutaja hinnangul suudab Bourdieu (2003) edukalt seletada struktuuri / ühiskonna korralduse taastootmist ..* (S20).
- Metafoorne isik: mitteisikut märkiv nimisõna koos 3. pöörde vormiga või nimisõna-fraas (autor isikustab enda asemel teksti, protsessi vms), nt *Töö vaatleb ilukirjandusliku proosastiili* (EK9); *Antud magistr töö eesmärgiks on mõõta kasvuhoonegaaside voogusid haljaskatustelt ..* (KT17).
- Umbisik: umbisikuline tegumood, nt *Kokku uuriti 20 spordiga tegelevat meest, vanuses 18–32 eluaastat ..* (FT19), samuti passiiv, nt *Lisaks said ankeetid saadetud Eesti Õpetajate Seltsi* (EE7).
- Üldisik: aluseta laused, mille korral võib tegijaks olla kes tahes, nt *Seeläbi on võimalik luua mitmekülgne kontseptsioon ..* (AK5).
- Muu: heterogeenne rühm, mille keelevahendid võimaldavad tegija lausest välja jätta, nt *iseeneslikkust väljendava verbiga laused, nt Teine alapeatükk liigendub selguse huvides kolmeks osaks* (EK5).

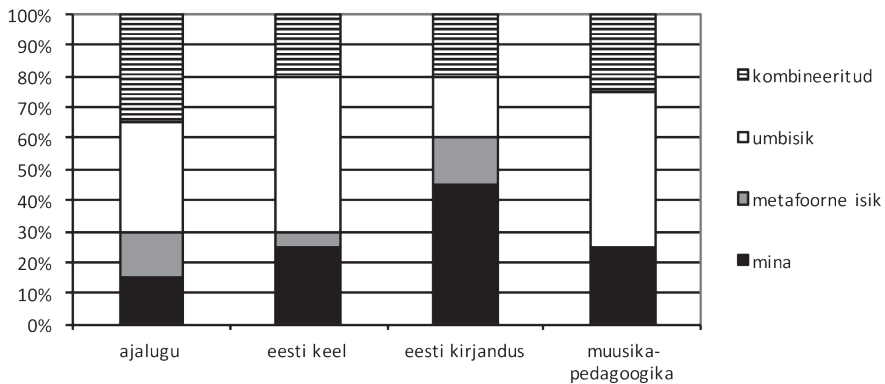
Pärast kategoriseerimist selgitasin iga sissejuhatuse dominantse ehk üle 51 % juhtudest hõlmava endale osutamise viisi. Nendes töödes, kus üks viis ei saavutanud 51 % ülekaalu, liigitasin dominantseks kaks (mõnel juhul ka kolm) peamist endale osutamise viisi ning paigutasin sellised sissejuhatused kombineeritud kategooriasse. Analüüsi viimases etapis tegin protsentuaalse

jaotumuse alusel kokkuvõtte erialade ja valdkondade kaupa, mis on esitatud järgmises peatükis koos näidetega. Näited on muutmata kujul. Lausete lühendamiseks olen kasutanud katkestuspunkte ja esiletõstuks allakriipsutust.

3. Tulemused valdkonniti

3.1. Humanitaarteaduste valdkond

Humanitaarteaduste valdkonna analüüsist ilmneb, et kõigil erialadel tavatsevad üliõpilased kirjutada magistritöö kas *mina*-isiku või umbisiku positsioonilt või kombineerida kaht (harvemal juhul kolme) endale osutamise viisi. Ajaloo, eesti keele ja eesti kirjanduse erialal, kuid mitte muusikapedagoogika erialal lisanduvad endale osutamise viiside hulka ka metafoorse isiku vormid. *Meie*-vorm, üldisikuline väljendusviis ja muud keelevahendid pole vaatlusalustes töödes dominantsetel positsioonil.



Joonis 1. Humanitaarteaduste valdkond.

Jooniselt 1 nähtub, et ajaloo erialal on võrdselt kasutatud umbisikulist tegumoodi ja mitme endale osutamise viisi kombinatsiooni. Kuna üks viisidest, mida kombineeritakse, on peaaegu kõigil juhtudel umbisikuline tegumood (näide 1), siis tegelikult on selle osakaal ajaloo erialal suurem, kui joonise põhjal võiks arvata. Seejuures kasutatakse umbisikulise tegumoe vorme sageli kombinatsioonis metafoorset isikut märkivate sõnadega, mis suurendab ka selle kategooria osakaalu. Metafoorse isiku positsioonilt tutvustatakse eeskätt töö ülesehitust, seades aktiivse tegija rolli kas töö või mõne selle peatüki (näide 2). *Mina*-vormis on kirjutatud vaid mõni üksik sissejuhatus (näide 3).

- (1) Arhiivmaterjalide puhul on tarvitatud enamasti senikasutamata allikaid. (AL15)
- (2) Neljas peatükk tutvustab pühapäeva pühitsemise osas valitsevat olukorda Eestimaal 18. sajandil ning seejärel kirjeldab ja analüüsib vastavate distsiplinaarmedeteme rakendamist. (AL12)
- (3) Arvan, et eestikeelset informatsiooni Muslimi Vennaskonna ajaloo ning tegevuse kohta ei ole piisavalt. (AL1)

Eesti keele erialal domineerib selgelt umbisikuline tegumood (näide 4), mille osatähtsus suureneb veelgi, kui võtta arvesse kombineeritud kategooriasse kuuluvaid umbisikulise tegumoe kasutusjuhte. Teist kohta hoiab *mina*-vorm (näide 5). Seejuures võib täheldada, et eesti keele eriala magistritööde sissejuhatused on üpris stiilipuhtad: autorid on otsustanud kas umbisikulise tegumoe või *mina*-vormi kasuks, vaid vähestes töodes põimitakse neid omavahel. Küll aga tarvitatakse umbisikulist tegumoodi sageli koos metafoorse isiku vormidega, seda iseäranis töö ülesehitust tutvustavas tekstiosas (näide 6).

- (4) Töös arutletakse võõrsõnade kasutamise põhjuste üle. (EE15)
- (5) Olen aru saanud, et sellise õppematerjali järele on praktiline vajadus. (EE12)
- (6) Töö esimene peatükk pakub küsimuse ja küsilause üldiseloostuse. Esitatakse kaks küsilause (küsimuste) tüpoloogiat, millest üks on kirja-keelekeskne ning teine koostatud suulise keele põhjal. [---] Teine peatükk tutvustab suulist keelt kui uurimisobjekti ning esitab suulise ja kirjaliku küsilause vahelisi erinevusi. (EE13)

Eesti kirjandus on ainus humanitaarteaduste valdkonna eriala, kus *mina*-vorm on selges ülekaalus. Kui ajaloo erialal kasutatakse *mina*-vormi peamiselt oma tegevuse kommenteerimiseks, mõnikord ka arvamuse avaldamiseks, siis eesti kirjanduse erialal, samuti ülejäänud kahel humanitaarvaldkonna erialal on *mina*-vormide hulk suurem seetõttu, et autor põhjendab *mina*-isiku positsioonilt ka teemavalikut ja/või tutvustab töö ülesehitust (näide 7). Peale umbisikulise tegumoe ja *mina*-vormi võtab eesti kirjanduse eriala magistritööde sissejuhatuses autor endale sageli ka metafoorse isiku positsiooni, kehastudes enamasti kas magistritööks või mõneks selle osaks (näide 8). Koos rahvusvaheliste suhete erialaga jagab eesti kirjanduse eriala metafoorset isikut märkivate sõnade kasutussageduse poolest vaatlusaluste tööde hulgas esikohta.

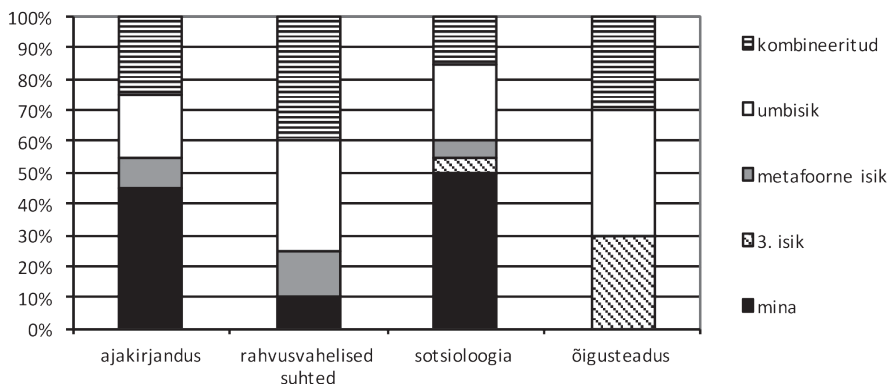
- (7) See inimeste sotsiaal-kultuurilise tausta variatiivsus on ka peamine põhjus, miks ma valisin just „Minu”-sarja oma töö analüüsitavaks materjaliks. (EK3)
- (8) Järgnev alapeatükk „Maskuliinsused 19. sajandi Eestimaal” märkab sarnast tendentsi ka kodumaa pinnal .. (EK14)

Nii nagu kõigil teistel selle valdkonna erialadel, on ka muusikapedagoogika erialal levinud umbisikuline tegumood ja *mina*-vorm. Seejuures paistab osa selle valdkonna töid silma *mina*-vormide rohkuse poolest (näide 9). Võrdluseks: kui kõigi ajaloo eriala tööde peale oli *mina*-vormi kasutatud 51 korral, siis muusikaajaloo erialal sisaldas ainuüksi ühe töö sissejuhatus 46 *mina*-vormi. Peamine erinevus teistest humanitaarteaduste valdkonna erialadest seisneb aga metafoorset isikut märkivate sõnade puudumises.

- (9) Viimast ma kahjuks oma töös kasutada ei saa, kuna teema valdkond erineb minu uurimistööst. A. Kiviberigi tööd kasutan oma uurimistöös, kuna saan sealt informatsiooni eesti torupilli ajaloost, mis on vajalik üldteadmine lugejatele, kes minu uurimistööd loevad. (MP4)

3.2. Sotsiaalteaduste valdkond

Sotsiaalteadustes ilmneb sama tendents mis humanitaarteadustes – kolm eriala on sarnased, neljas tuntuvalt erinev –, kuid siin on varieeruvus mõnevõrra suurem. Ajakirjanduse, rahvusvaheliste suhete ja sotsioloogia eriala ühendab *mina*-vormi ja metafoorse isikut märkivate sõnade kasutus, seevastu õigusteaduses on need endale osutamise viisid tagaplaanil, olles vähemalt osaliselt asendunud 3. isiku vormidega. Kõigil vaatlusalustel erialadel tavatsetakse kasutada umbisikulist tegumoodi ja kombineerida mitut endale osutamise viisi.



Joonis 2. Sotsiaalteaduste valdkond.

Ajakirjanduse erialal domineerib *mina*-vorm, mida kasutatakse 45 %-s töödest, kus see täidab mitmesuguseid ülesandeid: selle abil põhjendatakse teemavalikut, selgitatakse uurimisprotseduuri, tutvustatakse töö ülesehitust ja tänatakse abilisi. Enamasti piirduakse verbivormiga, kuid teemavaliku põhjendamisel kasutatakse ka isikulisi asesõnu, millega lisandub teksti tugev annus subjektiivsust (näide 10). *Mina*-vormiga võrreldes on 20 % esinemisega umbisikuline tegumood tagasihoidlikul positsioonil (näide 11), kuid selle osatähtsus suureneb kombineeritud kategooria arvel, kus on peaaegu kõigil juhtudel kasutatud ühe endale osutamise viisina just umbisikulist tegumoodi. 10 %-s töödest tegutseb metafoorne isik, milleks on peamiselt *magistritöö* ja *peatükk* (näide 12).

- (10) Käesolevat tööd inspireeris mind kirjutama minu igapäevatöö kohalikus ajalehes, kus žanripõhine mõtlemine, mis on külge jäänud ülikoolist, tuli asendada valdkonnapõhise. [---] Ent pärast oma esimest teadusteemalist intervjuud üliühikuste valgusimpulsside uurimises värskelt doktoriks saanud füüsikuga, olin segaduses. Tunnise intervjuu järel füüsikalise optika laboris oli mulle selge, et mitte miski selles teemas pole mulle selge. (AK8)
- (11) Käesolevas magistritöös keskendutakse eelkommunikatiivsele ja kommunikatiivsele etapile. (AK13)

- (12) Magistritöö, arvestades selle mahtu, ei sea eesmärgiks välja tuua ja analüüsida erinevate gruppide (ajakirjanikud, poliitikud, teadlased jt) terviklikku demokraatianägemust .. (AK17)

Ajakirjanduse erialaga võrreldes avaldub rahvusvaheliste suhete erialal hoopis teistsugune pilt: *mina*-vormi kasutatakse siin vaid üksikjuhtudel ning peamine endale osutamise viis on umbisikuline tegumood (näide 13), mida täiendavad metafoorse 3. isiku vormid (näide 14). Mõlema osatähtsust sissejuhatustes võimendab kombineeritud kategooria. Kuna metafoorset isikut on kasutatud kõigis selle eriala töödes (ühe erandiga), siis on mõned sissejuhatuse osad, iseäranis ülevaade tööst, tugevalt isikustatud.

- (13) Mudelit kontrollitakse võrdluse teel (peatükk 4). (RS5)
(14) Kolmas, empiiriline osa võrdleb uurimuses osalevaid väikeriike eduka väikeriigi teoreetilise mudeli kriteeriumite lõikes ja annab ühtlasi hinnangu väikeriikide sooritusele. (RS15)

Sotsioloogia eriala on kõikide valdkondade erialadest kõige *mina*-lembe- sem: pooltes selle eriala töödes domineerib *mina*-vorm. Nii nagu ajakirjanduse erialal, leidub ka sotsioloogia erialal töid, kus teemavaliku põhjendus on muutunud *mina*-vormide rohkuse tõttu või hoopiski tänu *mina*-vormide rohkusele isikulooliseks narratiiviks (näide 15). Metafoorset isikut märkivaid sõnu kasutatakse, kuid mitte järjepidevalt (näide 16). Veelgi harvem on 3. isiku vormide (sõna *autor*) kasutus (näide 17).

- (15) Olen elanud viies välisriigis. Minu esimene välismaa-kogemus leidis aset 13 aastat tagasi, peale esimest ülikooliaastat, ning sellest ajast alates olen suurema osa ajast elanud Eestist väljaspool. Kui oma esimestel rännuaastatel „pendeldasin” välis- ja sünnimaa vahel, veetes iga välisperioodi järel teatava aja Eestis, siis viimased seitse aastat olen püsivalt elanud väljaspool Eestit, valdava osa ajast Prantsusmaal. (S9)
(16) Töö empiiriline osa keskendub uurimistulemuste analüüsile, kus uurimuse läbiviimiseks on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. (S7)
(17) Eelmises lõigus kirjutas töö autor, et juhtumikorraldusega seonduvad artiklid ja kogumikud on Eestis enamasti välja antud 2000. aastate alguses ja keskpaigas .. (S2)

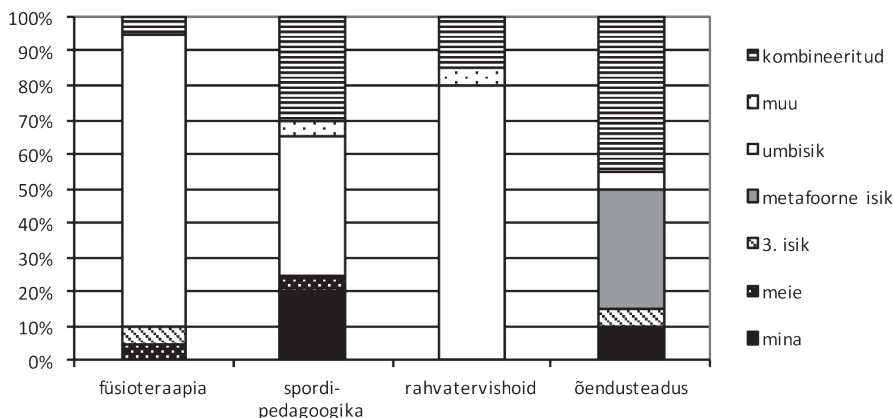
Eelkirjeldatud kolme erialaga võrreldes evib õigusteaduse eriala teisi jooni. Õigupoolest on ta erandlik kõigi valdkondade erialade võrdluses, sest selle magistritööde sissejuhatustes on üliõpilased kasutanud ainult kaht peamist endale osutamise viisi: umbisikulist tegumoodi (näide 18) ja 3. isikut ehk sõna *autor* (näide 19) ning nende kombinatsiooni. Üheski õigusteaduse eriala magistritöö sissejuhatuses pole kasutatud *mina*-vormi, ka metafoorset isikut märkivate sõnadega pole liialdatud, mistõttu ei moodusta need eraldi dominantseid rühmi.

- (18) Lisaks on selles peatükis analüüsitud asjakohast Euroopa Kohtu praktikat. (ÕT14)
(19) Töö koostamisel on autor kasutanud normikogumikke, õiguskirjandust ning teadusartikleid. (ÕT1)

3.3. Meditsiiniteaduste valdkond

Meditsiiniteaduste valdkond on eripärane mitmeski mõttes. Suurim erinevus teistest valdkondadest seisneb selles, et meditsiiniteaduste üliõpilased osutavad magistritööde sissejuhatuses iseendale nii eksplitsiitselt kui ka implitsiitselt harva. Kui humanitaar- ja sotsiaalteaduste valdkonna tööde hulgas leidub sissejuhatusi, milles on endale osutatud üle viiekümne korra, siis meditsiiniteadustes on sageli piirdutud vaid ühe-kahe korraga sissejuhatuses kohta (12 korda on maksimum). Meditsiiniteaduste eripäraks on ka endale osutamise viiside mitmekesisus: dominantsete kategooriate hulka on lisandunud *meie*-vorm ja muud vormid.

Nii nagu humanitaar- ja sotsiaalteadustes, joonistub ka meditsiiniteadustes välja sarnane muster: ühel erialal neljast on kasutatud mõneti teistsuguseid endale osutamise viise. Kui füsioteraapia, spordipedagoogika ja rahvatervishoiu erialal domineerib selgelt umbisikuline tegumood, siis õendusteaduse eriala ilmutab olulisi iseärasusi, sest seal on umbisikulise tegumoe osakaal sissejuhatuses minimaalne (5 % töödest), olles selle näitaja poolest erandlik ka kõigi teiste valdkondade arvestuses. *Mina*-vorm täidab meditsiiniteaduste valdkonnas tervikuna vähetähtsat rolli.



Joonis 3. Meditsiiniteaduste valdkond.

Füsioteraapia erialal troonib endale osutamise viiside edetabeli tipus 85 %-ga umbisikuline tegumood (näide 20). Kui umbisikulise tegumoe vorme leiab enamikust selle eriala magistritöödest, siis muud endale osutamise viisid on juhusliku esinemusega. Seetõttu on ka kombineeritud, *meie*-vormi (näide 21) ja 3. isiku (näide 22) kategooriad kujunenud dominantseks üksnes ühe-kahe kasutusjuhu põhjal.

- (20) Uuritavatel testiti mõlemat ülajäset ning kontrollgrupil domineerivat ülajäset. (FT9)
- (21) Käesolevas magistritöös anname ülevaate noorsportlaste vererõhu ja südame löögisageduse normväärtustest .. (FT2)

- (22) Et pöörata rohkem tähelepanu MT-de tööga seotud LAV-ste esinemisele ja ennetamise strateegiatele, peab käesoleva töö autor oluliseks uurida MT-de igapäevaseid töövõtteid, -keskkonda, -asendeid ja -koormust .. (FT4)

Spordipedagoogika on ainus meditsiiniteaduste eriala, kus *mina*-vorm on teistega võrreldes jõulisemalt esindatud (näide 23). Ühtlasi on see kõigist seni vaadeldud erialadest ainus, mille töödes on ainuautor korduvalt, seega teadlikult kasutanud *meie*-vormi (näide 24). Kuigi umbisikuline tegumood domineerib vaid 40 %-s spordipedagoogika eriala tööst (näide 25), suureneb selle osakaal kombineeritud kategooria arvel, sest kõigil juhtudel on just umbisikulist tegumoodi kombineeritud muude endale osutamise viisidega.

- (23) Antud asjaolu oli ka peamiseks põhjuseks, miks otsustasin uurida kofeiini mõju vastupidavuslikule töövõimele kõrge temperatuuriga kuivas keskkonnas. (SP4)
- (24) Eelpool viidatud probleemile tuginedes püüdsime antud magistritöös võimalikult palju vältida treeningute mõju töövõimele .. (SP8)
- (25) Koestruktuurid analüüsi valgusmikroskoobil. (SP14)

Nii nagu füsioteraapia erialal, on ka tervishoiu erialal selges ülekaalus umbisikuline tegumood, hõlmates 80 % tööst (näide 26). Kui võtta arvesse kombineeritud kategooriasse kuuluvaid töid, tugevneb umbisikulise tegumoe positsioon veelgi.

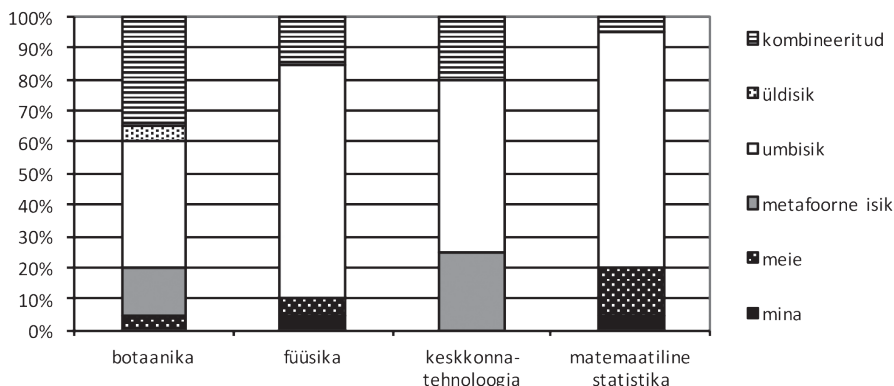
- (26) Kokku analüüsi 240 108 vastsündinu andmeid. (RT7)

Õendusteadus pole eripärane mitte ainult meditsiiniteaduste valdkonnas, vaid ka võrdluses kõigi ülejäänutega, sest see on ainus eriala, kus umbisikulisel tegumoele on marginaalne osa. Umbisikulise tegumoe osatähtsus suureneb mõnevõrra, kui arvestada ka kombineeritud kategooriaga töid, kuid mitte oluliselt. Selle asemel domineerivad vaatlusalustes sissejuhatustes kombineeritud ja metafoorse isiku kategooriatesse kuuluvad keelevahendid (näide 27). Erinevalt humanitaar- ja sotsiaalteadustest ei ole õendusteaduses metafoorne isik aga aktiivse tegija positsioonil, vaid kuulub üldjuhul nimisõnafraasi koosseisu (nt *Käesoleva töö eesmärk* ..).

- (27) Käesoleva uurimistöö eesmärk on kirjeldada ödede hinnanguid oma pädevusele Tartu Ülikooli Kliinikumis ning selgitada seoseid hinnangute ja taustamuutujate vahel. Eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused: .. (Ö6)

3.4. Reaal- ja loodusteaduste valdkond

Erinevalt eelkirjeldatud kolmest valdkonnast on kõigile reaal- ja loodusteaduste valdkonna erialadele iseloomulik umbisikulise tegumoe sage kasutus: füüsika ja matemaatilise statistika erialal domineerib umbisikuline tegumood 75 %-s tööst, keskkonnatehnoloogia ja botaanika erialal on selle osakaal vastavalt 55 % ja 40 %. Lisaks kasutatakse vaatlusalustes tööstes *mina*-vormi kas vähe või üldse mitte, see-eest on *meie*-vorm siin tugevamalt esindatud.



Joonis 4. Reaal- ja loodusteaduste valdkond.

Botanika eriala üliõpilased tavadsevad endale osutada peamiselt kahel viisil: kasutades umbisikulist tegumoodi (näide 28) või kombineerides mitut endale osutamise viisi. Kõigil juhtudel kuuluvad kombineeritud kategooriasse metafoorse isiku kategooria keelevahendid (näide 29). Erandlik on üldisiku kategooria, mida esindav töö koosneb peamiselt pikast taustaosast ja paarist lausest, kus autor väljendab hinnangut olukorrale (näide 30).

- (28) Võrreldavust hinnatakse korrelatsioonide ja sesoonsete mustrite reprodutseeritavuse kaudu. (B10)
- (29) Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, kas rDNA ITS2 regioon on kasutatav hooghännaliste määramisel. (B4)
- (30) Seega oleks mõistlik kasutada varianti, kus kuluvad DNA-meetodid saaks ka suuremahuliste süstemaatiliste analüüside esimestel etappidel asen-
dada odavamaks, kiiremaks ja lihtsamaks isoensüümanalüüsiga .. (B2)

Füüsika erialal prevaleerib umbisikuline tegumood (näide 31). Umbisikulisele tegumoele vastandub isikuline tegumood, mida esindavad *mina-* ja *meie-*vorm ning 3. isiku ja metafoorse isiku vormid, kuid need on vaatlusalustes töedes selgelt tagaplaanil. Umbisikuliste magistritööde hulgas annavad tooni vaid kaks tööd, mille sissejuhatus on kirjutatud vastavalt *mina-* ja *meie-*vormis (näited 32 ja 33).

- (31) Tulemusi võrreldakse olemasolevate teoreetiliste ja eksperimentaalsete andmetega. (F4)
- (32) Toetun juba tehtud tööle juhendajate tööruhmas .. (F2)
- (33) Toome siinkohal olulisemad tähistused ning kokkulepped, mida töös kasu-
tame (toome nad ka esmamainimisel tekstis) .. (F3)

Keskkonnatehnoloogia eriala tööst ilmneb tendents kasutada umbisikulist tegumoodi (näide 34), seejuures sisaldavad peaaegu kõik umbisikulises tegumoes kirjutatud sissejuhatused mõned metafoorse isiku kategooriasse kuuluvad keelevahendid (peamiselt lauset, kus kirjeldatakse töö eesmärki).

- (34) Tulemusi analüüsiti aasta, kuu, päeva, tunni ja minuti täpsusega. (KT11)

Nagu vaatlusalusele valdkonnale omane, domineerib ka matemaatilise statistika erialal umbisikuline tegumood (näide 35), kuid erinevalt teistest selle valdkonna erialadest on siin ka isikuline tegumood *mina-* ja *meie-*vormina tugevamalt esindatud (näited 36 ja 37). Nende vormide esinemus ei ole juhuslikku laadi, sest neid kasutatakse järjepidevalt terves sissejuhatuses. Kuna *meie*-vorm tähistab kas kollektiivset autorit (mitut inimest) või inimhulka, kelle liikmena kirjutaja end identifitseerib, siis tekib mõnel juhul küsimus, keda *meie* all magistritöodes silmas peetakse (näide 37).

(35) Töö sisu on jaotatud neljaks peatükiks. (MS7)

(36) Olen tänulik Sven Laurile, kellega rääkides jääb tahvlipinnast alati puudu. (MS1)

(37) Kui me teaksime täpselt ette summat, mis me järgneval aastal peame hüvitisteks maksma, oleks meil väga lihtne leida nõ ausad preemiamaksud. Riskide realiseerumine on aga oma olemuselt juhuslik ja seega võime me järgmise aasta hüvitiste kogumakset vaid hinnata. Ühelt poolt huvitab meid kahjude tekkimise sagedus ja teisalt tahame kirjeldada realiseerinud kahjude suurust. Antud töös keskendume just viimasele. (MS3)

4. Kokkuvõttev arutelu

Et vältida subjektiivsust, püüab teadusteksti autor kohusetruult hoida tekstis impersonaalset joont, kuid impersonaalne tekst on vaid näiliselt neutraalne, sest mis tahes keelekasutus põhineb valikutel, mis annavad tekstile subjektiivse mõõtme. Isegi kui autor püüab eemaldada või lausa „evakueeruda tekstist” (vt Geertz 1988), kasutades umbisikulist tegumoodi (inglise keeles passiivi), ei ole täielikku impersonaalsust võimalik saavutada, sest umbisikulise tegumoe korral muutub lauseliikmete järjekord, mõjutades teema-reema suhteid ja seeläbi tekstisisidusust (Baratta 2009: 1410). Kirjutades jätab autor maha jälgi, mida on tekstist kas raske või suisa võimatu eemaldada.

Siinses artiklis olen võtnud vaatluse alla, kuidas üliõpilased osutavad iseendale magistritööde sissejuhatuses. Kuna loomuliku keelekasutusega on ainuautori korral kõige paremini kooskõlas *mina*-vorm, siis käsitlen kõiki muid endale osutamise viise sellest kõrvalekaldumisena. Endale osutamine või osutamata jätmine on taktikaline valik, mis ilmneb kujukalt lausetest, mis on *mina*-vormi vältimise tõttu muutunud kohmakaks või grammatiliselt valeks. Nii on näites 38 kasutatud verbi *soovima* asemel nimisõna ja *da*-tegevusnime kombinatsiooni (*soovin näidata* – *soov näidata*).

(38) Antud tööga on soov näidata boikottide muutumist ajas ning anda hinnang, kas boikott on olnud toimiv mõjutusvahend. (AL11)

Valitud retoorilisest taktikast oleneb, kas autori kohalolu väljendub tekstis eksplitsiitselt või implitsiitselt (vt tabelit 2). Eksplitsiitse kohalolu korral võtab autor vastutuse kirjutatu eest, kuid implitsiitsete keelevahendite kasutamine on justkui peitemäng, mis võimaldab autoril vastutust hajutada. Seega on endale osutamine seotud ka tekstisiseste võimusuhetega.

Autori kohalolu tekstis

Eksplitsiitne kohalolu		→			Implitsiitne kohalolu	
<i>mina-</i> vorm Töös ana- lüüsin ..	<i>meie-</i> vorm Töös ana- lüüsimine ..	3. isik <i>Autor ana- lüüsisib ..</i>	metafoorne isik <i>Töö analüü- sib .. Töö eesmärk on analüüsi- da ..</i>	umbisik <i>Töös ana- lüüsi- sitakse ..</i>	üldisik <i>Võib ana- lüüsida ..</i>	muu <i>Analüüsisist järeldeb .. Analüüsisist ilmneb ..</i>

Nii nagu on täheldatud eesti keele kui kõrghariduse ja teaduskeele uuringu aruandes (Tallinna Ülikool 2013), ilmneb ka siinsetest uurimistulemustest, et kõigis valdkondades ja, veelgi enam, kõigil erialadel aktsepteeritakse endale osutamise viisina umbisikulist tegumoodi. Umbisikulisest tegumoest, mis võimaldab nihutada fookuse uurijalt uurimistulemustele ning jätta tegija tagaplaanile olukordades, kus ta on kontekstist teada või pole tema isik tähtis (Baratta 2009: 1409–1410), on kujunenud vaikimisi omaks võetud norm, mille järgimist toetavad ka mitmesugustes juhendmaterjalides esitatud soovitusel. Näiteks kirjutab Reet Kasik (2007: 89–90) tekstiõpetuse õpikus, et teadusstiili impersonaalsuse nõude tõttu tuleks kirjutaja isik kas umbisikulise tegumoe või mitteisikuliste seisundiverbide abil varjus hoida, kuid ta möönab samas, et mõnel erialal *mina*-vormi läbinisti ei tõrjuta, nt kasutatakse seda sissejuhatustes.

Umbisikulisele tegumoele vastandub isikuline tegumood, mis avaldub magistritööde sissejuhatustes peamiselt *mina*-vormi kujul. Erinevalt umbisikulisest tegumoest on *mina*-vormi kasutus tugevalt valdkonna- ja erialaspetsiifiline. Kui loodus- ja täppisteadustes ning meditsiiniteadustes kasutatakse *mina*-vormi vaid harvadel juhtudel, mis osutab kirjutaja soovile või ka vajadusele distantseerida end tekstist, siis humanitaar- ja sotsiaalteadustes on selle levik laialdane, olles peamine endale osutamise viis eesti kirjanduse, ajakirjanduse ja sotsioloogia erialal. Kuna humanitaar- ja sotsiaalteadustes on tähtis koht interpretatsioonil, mitte üksnes faktide esitamisel, kasutavad kirjutajad *mina*-vormi muu hulgas oma seisukohtade selgemaks esiletoomiseks (Hyland 2005b: 187). *Mina*-vormi sagedat kasutust võib käsitleda ka jõudemonstratsioonina, mis väljendub soovis tugevdada oma positsiooni.

Metadiskursiivses raamistikus kuulub enesele osutamise viiside hulka ka *meie*-vorm. Vaatlusalustes magistritöödes märgitakse *meie*-vormiga peamiselt ainuautorit, harvem mitut autorit ja kuuluvust (vastavalt näited 39–41). Kuna *meie*-vormi kasutatakse dominantse kategooriana üksnes loodus- ja täppisteaduste ning meditsiiniteaduste valdkonnas, võib selle levikut seletada nende valdkondade teadustegevuse suurema kollektiivsusega: magistrandid on sageli mõne uurimisrühma või projektimeeskonna liikmed, mistõttu nad ei käsitle magistritööd üksnes isikliku panusena. Olgugi et uurimistulemuste taga võib olla kollektiiv, on magistritöö siiski ainuautori looming (ka tiitellehel on ühe autori nimi), seega võib *meie*-vormi eelistamist *mina*-vormile tõlgendada soovina hajutada vastutust.

- (39) Teises tutvustame EM algoritmi parameetrite hindamiseks. (KT3)
- (40) Meie senistes töodes [6, 7, 8] on uuritud katalüsaatori toimet kaheastmelises süsteemis, milles eemaldatavaks gaasiks on lämmastikoksiid. (F7)
- (41) Meie kromaatiline kannel on suurepärase tähelepanu osaliseks saanud välismaal. (MP19)

Metafoorse isiku positsioon on teadustekstides levinud viis osutada iseenda tegevusele. Sellist isikustatud kõnepruuki, mille korral on aktiivse tegija ehk kirjutaja roll antud peamiselt magistritööle või mõnele selle osale (nt *Töö analüüsib* ..), tarvitatakse laialdaselt humanitaar- ja sotsiaalteadustes, seevastu loodus- ja täppisteaduste ning meditsiiniteaduste magistritöodes tegutseb metafoorne isik harva. Kõigile valdkondadele on aga omased laused, kus osutatakse mõnele isiku omadusele, kuid mitte tegevusele (nt *Magistritöö eesmärk on* ..). Kuigi isikustamise laialdast levikut võib käsitleda inglise keele mõjuna, mis ei puuduta üksnes teadustekste, vaid tarbetekste laiemalt (vt ka Mäekivi 2017), ei saa selle abil seletada valdkondlikke erinevusi, sest inglise keel mõjutab kõiki valdkondi. Pigem võib isikustamise taga näha üldist soovi vältida *mina*-vormi: kirjutaja omistab oma tegevuse objektidele ja tegevustele (näited 42 ja 43). Samuti võib isikustatud keelekasutus tuleneda püüdest väljenduda vaheldusrikkamalt, mis on eriti iseloomulik humanitaar- ja sotsiaalteaduste valdkonna töödele.

- (42) .. töö viies osa keskendubki taasühinemise võimalustele töö aluseks võetud teoreetilise raamistiku valguses, uurib ühinemise võimalikkust ja realistlikkust ning analüüsib läbi erinevad võimalused ja stsenaariumid selle eesmärgi saavutamiseks. (RS4)
- (43) Käesolev uurimus üritab hoiduda oletamast, et tol ajal oli rahvas kirikuskäämimise suhtes üleüldiselt negatiivselt meelestatud. (AL12)

Metafoorse isikuga võrreldes pole endale 3. isikus osutamine kuigi levinud. Erand on vaid õigusteaduse eriala, kus sõna *autor* on kasutatud peaaegu kõigis sissejuhatustes ja kus sellest on umbisikulise tegumoe kõrval kujunenud teine peamine endale osutamise viis. Erinevalt umbisikulisest tegumooest on sõna *autor* korral kirjutaja isik tekstis võimendatud ning tema positsiooni tugevus korreleerub sõna *autor* esinemise sagedusega (näide 44). Muude erialade töodes on sõna *autor* (üksikjuhtudel ka *siinkirjutaja*, *kirjutaja* ja *uurija*) kasutus juhuslikku laadi.

- (44) Autor on jaotanud käesoleva magistritöö kaheks osaks. Esimeses osas analüüsib autor teetööde hankimisel hankemenetluste etapis tekkinud probleeme (vt Tabel 3), tuues kohaseid näiteid Vaidlustuskomisjoni (VaKo) praktikast. Autor uurib, kuidas hankijad tagavad hankemenetluse käigus konkurentsi põhimõtte järgimist .. Samuti pöörab autor tähelepanu mitmete aspektidele, millede osas küll puudusid vaidlustused, kuid on autori hinnangul olulised konkurentsi soodustamise põhimõtte seisukohast (nt avalikustamine). (Õ6)

Kõigi eelmainitud endale osutamise viisidega võrreldes kasutatakse üldisikulist väljendusviisi sissejuhatustes harva. Lähtudes eeldusest, et *mina*-vorm vastab kõige paremini loomulikule keelekasutusele, võib ka üldisikulist

väljendusviisi käsitleda võimalusena vähendada enda kui kirjutaja vastutust, sest tegija on tekstist taandatud. See tuleb iseäranis selgelt esile võrdlusest: kirjutades *Väidan, et ..*, vastutab autor oma väite eest, seevastu üldisikulise konstruktsiooni *Võib väita, et ..* korral esitatakse väide üldistusena.

Kõige implitsiitsemalt on autori kohalolu tekstis tajutav muu kategooria keelevahendites. Nende hulka kuuluvad laused, kus kasutatakse iseeneslikku tegevust väljendavat protsessiverbi (näited 45 ja 46).

- (45) Selguse mõttes eristuvad täna võõrainana tunduvad sõnad ja väljendid tekstis *kursiivkirjaga*. (AL16)
- (46) Nimetatud modaaldverbide valikusse lisandus modaaldverb *vaevunähtavalt*. (EE16)

Kuigi puhtakujuline tekstianalüüs võimaldab välja selgitada, kuidas üliõpilased magistritööde sissejuhatustes endale osutavad, jätab see aga varju selle, miks nad just sellisel viisil seda teevad. Vaid mõnel üksikul juhul sisaldab sissejuhatus vihjet otsuse tegemise tagamaadele. Nii näiteks mõjutab üliõpilase otsust kasutada üht või teist endale osutamise viisi ettekujutus sellest, kuidas ta tõlgendab teaduskeele objektiivsuse nõuet. Seda objektiivsust konstrueeritakse umbisikulise tegumoe ja muude keelevahenditega, mille abil saab kirjutaja oma isiku tagaplaanile jätta või tekstist taandada. Ühe magistritöö sissejuhatus (näide 47) pakub aga vastupidist näidet: olles küll teadlik teaduskeele objektiivsuse nõudest, otsustab kirjutaja enesekindlalt seda nõuet eirata ja jätkab oma tööd *mina*-vormis.

- (47) Antud töö püüab otseloomulikult olla ühe magistritöö vääriline ning on kirjutatud akadeemilistest väärtustest, nagu seda on objektiivsus, täpsus ning teaduslikkus, kinni pidades. Sellest hoolimata andku lugeja andeks, kui tema ees olev magistritöö ei käi oma stiilis alati just traditsioonilist akadeemilist nõõri mööda ning selle struktuurile on lähenetud suhteliselt intuiitiivselt, et mitte öelda loominguiliselt. Seega, lubatagu mul siinkohal jätta väljendid „antud magistritöö” ja „käesoleva töö autor” ning rääkida oma uurimuse saamisloost. (S9)

Artikli allikmaterjali hulka kuulub ka selliseid sissejuhatusi, kus mainitakse otsesõnu, et töö vormistamisel on juhitud üliõpilastööde vormistamise juhendist. Juhendid avaldavad otsest mõju ka viisile, kuidas osutatakse magistritöodes iseendale, sest sageli sisaldavad need sellekohaseid juhiseid, mis küll üldjuhul piirduvad *mina*-vormi ja umbisikulise tegumoe suhtega. Juhendites omakorda peegelduvad eriala tavad, mida järgivad ka juhendajad soovitude esitamisel. Üldine arusaam teaduskeele objektiivsusest, valdkonna ja eriala tavad, vormistusjuhendid ja juhendajate soovitud kaaluvad enamasti üles üliõpilase isiklikud eelistused.

Eeltoodu põhjal võib väita, et endale osutamise viiside arsenal on mitmekesine ning valdkondade ja erialade teadustiili erinevused on eeskätt statistilised, st mõned keelekasutustavad on erialati domineerivamad kui teised. Üldise tendentsina ilmneb, et humanitaar- ja sotsiaalteaduste valdkonna tööd on keelelistes valikutes subjektiivsemad ja varieeruvamad kui reaal- ja täppisteadustes ning meditsiiniteadustes.

Kirjandus

- Abdi, Reza 2009. Projecting cultural identity through metadiscourse marking: A comparison of Persian and English research articles. – *Journal of English Language Teaching and Learning*, kd 1, nr 212, lk 1–15.
- Baratta, Alexander M. 2009. Revealing stance through passive voice. – *Journal of Pragmatics*, kd 41, nr 7, lk 1406–1421.
- Dahl, Trine 2004. Textual metadiscourse in research articles: A marker of national culture or of academic discipline? – *Journal of Pragmatics*, kd 36, nr 10, lk 1807–1825.
- Geertz, Clifford 1988. *Works and Lives: The Anthropologist as Author*. Stanford: Stanford University Press.
- Gillaerts, Paul, Van de Velde, Freek 2010. Interactional metadiscourse in research article abstracts. – *Journal of English for Academic purposes*, kd 9, nr 2, lk 128–139.
- Harwood, Nigel 2005a. 'Nowhere has anyone attempted... In this article I aim to do just that': A corpus-based study of self-promotional *I* and *we* in academic writing across four disciplines. – *Journal of Pragmatics*, kd 37, nr 8, lk 1207–1231.
- Harwood, Nigel 2005b. 'We do not seem to have a theory... The theory I present here attempts to fill this gap': Inclusive and exclusive pronouns in academic writing. – *Applied Linguistics*, kd 26, nr 3, lk 343–375.
- Hyland, Ken 2002a. Authority and invisibility: Authorial identity in academic writing. – *Journal of Pragmatics*, kd 34, nr 8, lk 1091–1112.
- Hyland, Ken 2002b. Options of identity in academic writing. – *ELT Journal*, kd 56, nr 4, lk 351–358.
- Hyland, Ken 2005a. *Metadiscourse*. London: Continuum.
- Hyland, Ken 2005b. Stance and engagement: A model of interaction in academic discourse. – *Discourse Studies*, kd 7, nr 2, lk 173–192.
- Hyland, Ken 2015. *Metadiscourse*. – *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction* (nr 2). Toim Karen Tracy. Chichester: Wiley-Blackwell, lk 997–1007.
- Kasik, Reet 2007. *Sissejuhatus tekstiõpetusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mur-Dueñas, Pilar 2011. An intercultural analysis of metadiscourse features in research articles written in English and in Spanish. – *Journal of Pragmatics*, kd 43, nr 12, lk 3068–3079.
- Mäekivi, Helika 2017. Kui meede julgustab programmi. – Tõlkimise tahud. Koost ja toim Katrin Hallik, Katre Kasemets. Tallinn: Eesti Keele Instituut, lk 60–73.
- Nemvalts, Peep, Kapanen, Airi 2012. Verbivormidest väitekirjade eestikeelseis kokkuvõtteis. – *Ettekanne. II eesti teaduskeele konverents Tallinna Ülikoolis 7. detsembril 2012*.
- Pérez, Marta Aguilar, Macià, Elisabeth Arnó 2002. Metadiscourse in lecture comprehension: Does it really help foreign language learners? – *Atlantis*, kd 24, nr 2, lk 7–21.
- Reinsalu, Riina 2014. Kuidas viidata teadustekstis iseendale? – *Ettekanne. III eesti teaduskeele konverents Tallinna Ülikoolis 6. detsembril 2014*.
- Reinsalu, Riina 2016. The fight between personal and impersonal style in scientific texts. – *Ettekanne. 8th AILA-Europe Junior Research Meeting in Applied Linguistics. Tallinn, May 19, 2016*.

Tallinna Ülikool 2013. Eesti keel kõrghariduse ja teaduskeelena (uuringu sisuaruande). <http://dspace.ut.ee/handle/10062/40694> (25. VI 2017).

Tang, Ramona, John, Suganthi 1999. The 'I' in identity: Exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun. – English for Specific Purposes, kd 18, nr S1, lk S23–S39.

Self-mention in a scientific text – a way to circumvent the first-person pronoun?

Keywords: self-mention, Master's thesis, scientific language, metadiscourse, discourse analysis

The requirement that a scientific text should be neutral and objective not only affects substantive issues, but also linguistic choices, including how to refer to oneself. The Estonian language offers numerous relevant options, the most natural of which are the first-person singular (for a single author) (*Töös analüüsin...* 'In the thesis I analyse...') and the first-person plural (for collective authorship) (*Töös analüüsime...* 'In the thesis we analyse...'), both of which make an explicit mention of the author's presence in the text, whereas the third person (*Autor analüüsib...* 'The author analyses...'), a metaphoric person (*Töö analüüsib...* 'The thesis analyses...'), the indefinite person (*Töös analüüsitakse...* 'lit. In the thesis it is analysed...') and forms of the generic person (*Võib analüüsida...* 'One can analyse...') exemplify implicit language use, which enables keeping the author to the background, if not pushing them out of the text altogether.

Taking a metadiscursive approach to the 320 Master's theses defended in the University of Tartu through 2013–2015, was attested that the impersonal is an accepted way of self-mention in all fields of research. This has become a norm supported by recommendations met in various instructions and guides. The impersonal is rivalled by *mina* 'I', but only in the humanities and social sciences. The first person is rare in the sciences and medical papers, but there are a few graduation papers, where a single author refers to himself or herself using the first person plural form *meie* 'we'. The use of the third person pronoun, a metaphoric person or the generic person is occasional and may dominate but in single cases.

Riina Reinsalu (b. 1982), MA, University of Tartu, Junior Researcher, riina.reinsalu@ut.ee